

razrađenih u sovjetskoj nauci potvrdilo da je »umjetnički moral kolektiva« važan faktor Nazorovih idejno-estetskih pogleda, da ima nekoliko etapa koje su karakteristične i po stupnju korištenja folklornog materijala i mjerom njegova primanja i sposobnošću obrade, da odnos prema usmenom stvaralaštvu ne proizlazi samo iz biografskog momenta, već je to povijesno uvjetovana pojava, da je Nazor potaknut progresivnom idejnom suštinom folklora najavio nekoliko tendencija hrvatske kulture, da se posredstvom folklora nastojao zblížiti s narodom i izraziti njegove probleme. Zbog svega navedenog, kaže autor, Nazorovo djelo predstavlja novu stranicu veza hrvatskih umjetnika s folklorom, a pronicanje u svijet naroda, u njegovu poeziju razvilo je kod njega estetske osjećaje, osjećaje ritma, jezika i forme te je i mogao dati visoku umjetničku obradu usmenih pjesničkih izvora. Bio je među onim hrvatskim pjesnicima koji smjelo i svestrano uvode folklorno bogatstvo u literaturu. Ta Nazorova nastojanja dubokog uvažavanja narodne tradicije našla su nasljednike pa njegovi pokušaji stvaralačke interpretacije usmeno-pjesničkih izvora ne gube značenje ni u suvremenoj hrvatskoj poeziji. Ova monografija spada među vrijedna djela u kojima se ocjenjuje stvaralaštvo i život Vladimira Nazora.

Na kraju je navedena 121 bibliografska jedinica djela o kojima se govori u knjizi.

Ante Nazor

Nikola Radić, Trbuom za krvom, Društvo Bukovčana Zagreb, Zagreb 1982, 272 str.

Naslov knjige Nikole Radića (r. 1919): **Trbuom za krvom** nije nastao iz nepoznavanja književnog jezika, nego se već naslovom iskazuje težnja za očuvanjem »patine« prošlog vremena i života u Bukovici. Naslov je »rustikalan« i svojom funkcijom odgovara natpisima i fa-

sadama raznih adaptirano-rustikalnih ugostiteljskih lokala kojih je ulaz i unutrašnjost obilježen znacima starih konoba, zadimljenih lonaca, keramike, užadi i slično. Naslov je, dakle, rustikalni mamac i poziv ispred retrospektivnog ulaza u Bukovicu, a to znači u ovom slučaju — u stiliziranu i idealiziranu pučku književnu sliku zavičaja. Upotrebom izraza »slika zavičaja« ne podrazumijevam metaforu nego u doslovnom smislu riječi sliku poput onih koje ispomažu u učenju stranih jezika, a mogli bismo ih nazvati popisnim slikama. Na primjer, na satovima ruskog jezika visjela je na zidu »kartina« seoskog gazdinstva ili unutrašnjost kućnog ognjišta. Radićeva knjiga donosi takvu »kartinu« Bukovice. Nema čega se ne bi moglo naći na popisnoj slici: od najsitnije peradi do zaposlenih ljudi koji su zaustavljeni u karakterističnim ulogama.

Kao književno-reprezentativni uzorak siromašnog zavičaja, između dva rata, autor opisuje osrednje dobrostojeću kuću. O sirotinji se izričkom govori, ali siromaštvo je prisutno više kao tvrdnja i podsjetnik čitatelju (siromašna Bukovica) kako ne bi zaboravio glavno obilježje kraja. Sirotinja se, međutim, ne opisuje, ili se opisuje rijetko i neizravno. U središtu pažnje nije sirotinja nego idealizacija zavičaja, poštenja i marljivosti. Pred autora se, naime, postavio problem kako opisati puku sirotinju i nestašicu, postavio se problem opisivanja praznine na »kartini« Bukovice. Ono što se spašava od zaborava, to se na slici mora učiniti književno vidljivim, inventarno prisutnim. Namjera da se pučkom književnom slikom realizira siromaštvo otkriva problem označavanja svega što je odsutno pa se javlja strah od praznine koji se u pučkim rukopisnim pjesmaricama očituje u ispisanim stranicama od ruba do ruba i dvostupačnom pisanju stihova kojih se redovi međusobno dotiču ili prepleću. Autor je obavio stoga pučku književnu inventuru svega što se moglo naći u Bukovici prikupljajući to na jednom zbornom mjestu, dakle, na »kartini« obavlja npr. in-

venturu rodne godine, idealizirani skup »darova« prirode:

»Prva zajednička godina života donijela je Janjici i Obri, mada su živjeli nevjenčano, zadovoljstva o kojima su oboje kao početnici premalo znali. Njihov zajednički rad u polju i u svim poslovima urodio je mnogim plodovima. Napunili su svoje hambare bijelim žitom i kukuruzima. Bilo je u izobilju mlijeka, skorpupa, sira, oraha i bajama. Posebno dobro su im rodili vinogradi. Morali su čak posuditi jednu veliku bačvu od Janjina oca Špire. U Brini su dobro zalijevali kupus, a bilo je i obilje kiše pa je kupus toliko rodio da su ga morali prodavati. Uhranili su i dvije svinje. Veću su zaklali a drugu su prodali na sajmu u Kninu. Imali su i tridesetak kokošiju i tuka. Kako su imali četrdesetak ovaca i koza, počesto bi zaklali janje ili jare i dijelili meso s Janjinom familijom. Kad su ljetinu spremili, odlili vino i ispekli rakiju, dogovorili se da zajednički krenu kolima do Obrine sestre pod Velebit. Natovarili su mnoštvo darova, među njima bila je bačva vina i bačvica od desetak lilara rakije. Ponio Obre sestri i novu suknenu haljinu koju njihova majka za svog života nije nikada obukla« (str. 26—27).

Nakon ovog popisa izobilja, djetu je gotovo začudujuće što mladi i marljivi gazda mora otići na zidarske radove u Beograd zajedno s ostalim siromašnim muškarcima iz Bukovice; kod kuće, naime, ostavlja dobru hranu — mladu janjetinu i jaretinu.

Pisac predgovora, Veljko Knežević, konstatira detaljiziranost opisa, opširnost kao i to da se autor slabo držao sjećanja i pripovijedanja kao izvora podataka za svoju sliku Bukovice. Preostaje pitanje, ako se Nikola Radić nije pridržavao sjećanja na osobno djetinjstvo, kakav je predložak imao kao uzor? Knjiga Nikole Radića **Trbuom za krvom** predstavlja književno-zavičajni muzej u kojem je autor nastojao inventarizirati stvari, riječi i poslove i način vođenja poslova u svom zavičaju. Pisac je zaokupljen postavljanjem pred-

meta i ljudi u funkcionalne poze. Aktivnosti čovjekove popisane su kao i stvari kojima je okružen.

»Uzmu mutapić koji su stalno imali kad bi nekamo putovali. Na njemu su se dobro izvaljali i ispreskakali. Zatim kad su konji pojeli sijeno, veseli nastave put« (str. 28).

Tako je, eto, registriran i ljubavni čin dvoje mladih ljudi. Pisac je registrirao i psovku kao specijalitet lokalnog govora. Psovka je zanimljiva stoga što negira samu sebe, tj. negira se objekt psovke: »Jebem vam nije boga, bacajte dalje...« (str. 29) ili: »A boga ti ne jebem, što bi drugo kad muraš ovako« (str. 31). Lektorski je propust činjenica da je Bog otisnut u knjizi malim slovom, što bi inače trebao biti znak ateističkog stava samog autora.

Knjiga **Trbuom za krvom** obuhvaća četiri »kartine« koje se uvjetno mogu nazvati pripovijetkama: **Trbuom za krvom**, **Nudlstrucherov šegrt**, **U najmu**, **Cuka i Slavko**. Tako je u četiri slike, u četiri lekcije izložena muzejska retrospekcija zavičaja. Knjiga je uspješno rasprodana u pišćevu rodnom kraju. Nikola Radić, pukovnik u mirovini, autor je ideje da se osnuje Spomen-park 19. sjevernodalmatinske divizije na Krki. Kao i mnogi pučki pisci Nikola Radić teži praktičnoj realizaciji svojih književnih nastojanja, pa bi se tako u Spomen-parku nalazila i njemu toliko mila i za Bukovicu simbolična »vatrena kuća«; tako bi vatrena kuća bila sačuvana ne samo u njegovoj knjizi nego bi služila i koristila razvoju turizma u njegovu kraju. Razgovor s autorom o njegovoj knjizi i spomen-parku objavila je »Arena« (2. II. 1983. br. 1154) pod naslovom: »Svakoje brigadi šumica«. Nikola Radić je sudjelovao i u osnivanju »Društva Bukovčana« u Zagrebu kao što sudjeluje prijedlozima za privredni i kulturni razvitak Bukovice. U pogovoru knjizi on se distancira od profesionalnih književnika što je, u stvari, trag starih formula s kojima se kreće u pisanje i završava djelo, upotrebljivanih još u srednjovjekovnoj književnosti i sa-

čuvanih npr. u onom: »Tko može bolje, rodilo mu polje!«

»Književnici neka mi ne zamjere što sam se usudio kao laik baviti njihovim zanatom. Ja nisam književnik i nije mi namjera to postati, ja sam samo čovjek Bukovice i pokušao sam svojim rječnikom reći sadašnjim i budućim generacijama kako se nekada živjelo kod nas i potaknuti ih da kao mlađi i pismeniji napišu bolju i kvalitetniju knjigu.«

Nikola Radić radio je u »Vjesniku« i »Borbi« pa u »Areni« kaže da je upravo zahvaljujući tome »naučio nešto i o pisanju«.

Divna Zečević

Domaći zabavnik pisan prema staroj poznatoj knjizi Večiti ili stogodišnji kalendar, Izdavač i urednik Milan T. Vuković, knjižar i antikvar, Beograd 1981, 340 str.

Domaći zabavnik što ga je »napisao, prikupio i obradio Milan T. Vuković sa grupom saradnika«, predstavlja moderniziran i prerađen »Večiti kalendar — beogradskih knjižara Tome Jovanovića i Lazara Vujića iz tridesetih godina ovog veka« kako stoji u napomeni na poledini korica ove knjige, a to je i jedino mjesto gdje se spominje predložak **Zabavnika**.

»Taj u narodu toliko popularni **Večiti kalendar** mi smo priredili za čoveka današnjice, dopunili ga, popravili i osavremenili i čitaocu pružili jednu novu, zabavnu, zanimljivu i korisnu knjigu. Veliki odziv čitalaca ove knjige (za kratko vreme doživjela je nekoliko izdanja) obavezao nas je da ne žalimo truda i sredstava već da svako izdanje proširujemo, povećavamo i dopunjujemo novim materijalom tako da je ovaj naš **Večiti kalendar** danas naša najveća, najpotpunija i najbolja knjiga ove vrste.«

Na koricama knjiga je označena kao **Veliki večiti kalendar**. Karakteristično je za većinu pučkih izdanja s dobrom prodom da nemaju rednu oznaku izdanja, pa tek iz reklamne

napomene saznajemo da je knjiga doživjela nekoliko izdanja; dopušteno je i da se nasluti tiraža knjige: »Hiljade i hiljade do sada prodatih knjiga pokazuju da smo u tom uspeli.« To je vid sustezljive reklame koja visokom neodređenošću (hiljade!) briše tragove prihoda koji bi mogao privući pažnju poreznika, premda nakon **Sadržaja knjige** slijedi podatak da je knjiga oslobođena poreza na promet — Rješenjem Republičkog sekretarijata za kulturu SR Srbije, broj 413-254/73-02. od 13. marta 1973. godine. Koliko je bilo izdanja od 1973. do 1981. godine predstavlja pučku književnu jednadžbu uspjeha s dvije nepoznanice.

U predgovoru **Dragim čitaocima!** najavljuje se raznovrsnost priloga koji su raspoređeni u »tajanstvena poglavlja«, dok se u **Važnim napomenama** uz **Sanovnik** upozorava kako »treba imati na umu ovo: Sva tumačenja osim veoma malog broja čisto muških ili ženskih snova (pantalone, oženiti se, udati se i slično) odnose se podjednako i na muške i ženske osobe«, samo radi štednje prostora sve je pisano u muškom obliku: »da se izrazimo gramatički, treba muški rod jednine pretvoriti u ženski rod jednine, pa će sve biti u redu«.

Sanovnik je osuvremenjen, kako to priređivač najavljuje za cijelu knjigu, pa se na primjer osim značenja za »buter« može naći i tumačenje za »margarin« uz koji se najavljuje opasnost od prijevare, pa se margarin javlja kao lažni maslac: »čuvaj se od prevare«. Značenje snova o ženi protumačeno je nizom negativnosti: nesreća, glupost, šteta, laž, napast, razvrat, obeščašćen, ljutnja, briga, poltroni, prevara, neverna, tući »ŽENA — stara: nesreća, ogovaranje. mlada: sreća, čuvaj se gluposti. gola: šteta od laži, snači će te napast. razvratna: bićeš obeščašćen. otmjena: čast, uspeh u radu. mnogo žena: ljutnja, brige. lju-biti ženu: dobitak. udvarati se ženi: poltroni će te prevariti. tući ženu: draga ti je neverna.«